

VAD ÄR DÅ EN MÄNNISKA?

John Ongmans Gudsbild och Människosyn
- uppsats av Kenneth Hermansson -

*Vad är då en människa att du
tänker på henne,
eller en människoson att du
låter dig vårda om honom?
Dock gjorde du honom nästan
till ett gudaväsen,
med ära och härlighet krönte du
honom.. (Psalm 8:6-7)*

1. Inledning

John Ongman från Gisselåsen i Jämtlands glesbygd startade en internationell missionsrörelse. Vad var det som fick honom att ägna ett liv åt förkunnelse, mission och utbildning av såväl kvinnliga som manliga väckelseledare? Kan möjligen hans gudsbild och människosyn förstås som drivkrafter i denna verksamhet? Har i så fall samma drivkrafter någon bäring i dagens folkbildningsarbete, eller handlar det enbart om en förgången tid?

1.1 Bakgrund

Den svenska väckelserörelsen utgör en av de stora folkrörelser som haft betydelse för demokratins utveckling i vårt land men faktiskt genom mission även i andra länder. Den har sitt ursprung som en proteströrelse mot det gamla auktoritetssamhälle där den enkla människans röst vägde föga vid sidan av prästens och andra makthavares. Bland dagens svenskar och det gäller måhända även bland dem som engagerats inom folkbildningsarbetet syns kunskapen om denna vår kanske äldsta folkrörelse var ganska ringa.

Jag är själv uppvuxen i frikyrkomiljö, ett barn eller möjligen barnbarn av folkväckelsen. Mina föräldrar tog mig redan som tvååring till söndagsskolan i den lilla baptistförsamlingen i "Smålands Jerusalem", det Jönköping som varit ett av frikyrkosveriges centra. Mitt hem var ofta gästtat av missionärer som under ett vilolår från utlandsarbetet reste runt i hemlandet för att informera och inspirera till fortsatt missionsarbete. Länder som Nepal, Indien, Kongo,

Brasilien kom tidigt att bli kända begrepp. Att jag själv med tiden kom att arbeta med missionsarbete i Frankrike är väl därför knappast en tillfällighet utan hör samman med den känsla för mission som präglade hela min uppväxtmiljö.

1966 och 1967 deltog jag i Örebromissionens bibelskola och ett par år senare påbörjade jag mina studier vid Örebro Missionsskola och dess teologiska utbildning för pastorer. Därefter följde en pastorsperiod på mer än 25 år, varav en fyraårsperiod i Frankrike. Ongmans bibelskola, Missionsskola och utländska missionsverksamhet har alltså blivit delar av mitt liv. Trots detta ska jag försöka att så gott det går distansera mig för att måla en trogen bild av den jämtländske missionsgrundaren. Men jag vill också i ett nästa steg placera in mig själv i den ongmanska idétraditionen och reflektera kring den egna gudsbilden och människosynen. Är det ongmanska arvet sammanbundet med mina egna drivkrafter i arbetet för folkbildning?

Att John Ongman var jämte gör ju för övrigt frågan än mera intressant för min del; jag bor och arbetar numera i en bygd på bara några få mils avstånd från Ongmans uppväxtmiljö. Bygden präglas av utflyttning och ibland kan man märka en känsla av uppgivenhet snarare än framtidstro och hängivelse åt de utvecklingsmöjligheter som kanske borde vara lika tänkbara idag som då John Ongman växte upp ett och ett halvt sekel tillbaka i tiden.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att försöka undersöka John Ongmans gudsbild och människosyn som möjliga drivkrafter i den verksamhet som ledde till att han grundade en internationell missionsrörelse, startade teologiska utbildningar samt sände ut såväl manliga som kvinnliga förkunnare. Jag anar nämligen att en andlig ledares gudsbild och människosyn är avgörande för dennes livsinriktning och livsverk. Dessutom tror jag att gudsbild och människosyn är intimt förbundna med varandra, synen på människan har sin grund i och växer fram ur bilden av Gud.

Uppsatsen skrivs inom ramen för folkhögskolläraryrket vid Linköpings universitet, där en väsentlig uppgift är att utveckla och formulera en egen yrketeori. En kompletterande och för mig angelägen frågeställning är därför huruvida drivkrafter som varit avgörande i väckelserörelsens tidiga skede nu också angår mig i min verksamhet som pastor och folkhögskolelärare inför 2000-talet. Ett syfte med detta arbete är således även att ställa mig själv inför frågan om gudsbild och människosyn och hur dessa påverkar min egen roll inom folkbildningsarbetet.

1.3. Metod

Genom studium och tolkning av John Ongmans gärning, skrifter och förkunnelse, men även vad andra skrivit och sagt om honom vill jag söka förstå den gudsbild och människosyn som var hans och i vad mån de utgjort drivkrafter för hans folkbildningsverksamhet och mission. Huvudkällan är Ongmans samlade skrifter samt predikoinspelning. En intervju har genomförts med en person som på 1920-talet varit elev vid Ongmans bibelskola.¹

En metodisk svårighet är att Ongman i sina skrifter på ett föga systematiskt sätt ger uttryck för sin gudsbild och människosyn. Det är därför av vikt att också sätta sig in i det tänkande som präglade den miljö i vilken han fått sin teologiska utformning.

2. Vem var John Ongman?

Avsikten med denna del är inte i första hand att skildra Ongmans insatser utan snarare att försöka ge en bakgrund och om möjligt upptäcka bakomliggande motiv och förklaringar till hans tänkande och ageranden. Det kan vara så att motiv och drivkrafter synliggöres mera genom praktiskt handlande än genom muntliga och skriftliga uttalanden. Så borde möjligen i särskild utsträckning vara fallet inom kristet missionsarbete eftersom ett antal bibliska texter uttrycker vikten av att tron och kärleken tar sig konkreta uttryck. "*Så är det också med tron: i sig själv, utan gärningar, är den död.*"² "*Mina barn, låt oss inte älska med tomma ord utan med handling och sanning.*"³ Livet och handlingarna kan därför hjälpa oss att förstå övertygelserna.

Jämten

John Ongman⁴ föddes i den jämtländska glesbygden, i Ovikens socken 1845 av svensk far och norsk mor. Födelsehemmet låg i Gisselåsen, en högt belägen by med storslagen utsikt över Storsjölandskapet. Detta område mellan Storsjön och Oviksfjällen och på knappa 10 mils avstånd från Östersund utgjorde hembygd för ett flertal med tiden kända individualister och nyskapare. Här hade till exempel bara några decennier tidigare den värmlandsfödde John Ericsson verkat och initierat den mekaniska förmåga som med tiden gav honom världsrykte som en av seklets stora uppfinnare. Dennes insatser var knappast okända för senare generationer som kom att växa upp i samma bygd.

En av Ongmans ungdomskamrater var Jonas Stadling, som blev svärson till den svenska baptismens ideolog Anders Wiberg, och som kom att bli en berömd predikant, människorättskämpe, journalist, skriftställare och forskningsresande. Ongmans vänskap med Stadling blev bestående och var ej utan betydelse för den självständighet som med tiden kom att präglade Ongmans förhållande till Svenska Baptistsamfundet. Stadling var nämligen en särpling som aldrig kom att helhjärtat accepteras av samfundets ledning och måhända var det denna jämteska individualism och skepticism gentemot centralstyret i Stockholm som bidrog till att ett flertal av Ongmans initiativ senare resulterade i en helt självständig missionsrörelse och ett fristående baptistiskt samfund med Örebro som centralort.

Här i skuggan av Oviksfjällen fanns alltså i början och mitten av förra seklet en jordmån för skapande personligheter som på olika områden kom att utöva betydelsefull påverkan såväl inom Sverige som internationellt. Kanske är det ett observandum för dagens jämtar att från detta glesbygdslandskap gått att hämta kraft och inspiration för insatser utöver det vanliga.

Baptisten

John Ongman växte upp i ett hem präglat av traditionell luthersk fromhet.⁶ Hans första kontakt med väckelserörelsen skedde genom Evangeliska Fosterlandsstiftelsens tidningen Budbäraren som föräldrarna prenumererade på.

År 1859 bildades Myssjö baptistförsamling och därmed hade baptismen fått fotfäste i södra Storsjöbygden i Jämtland. En av Johns kamrater förde honom i kontakt med den baptistiska verksamheten, han blev omvänd och döptes som 18-åring i en vak i Storsjön en marsdag 1864. Ongman berättar själv: "*På kvällen gick jag öfver till Kövra, jag bodde då i Ångmon, och afvlade min bekännelse och blev döpt.... Dopgrafen var upphuggen nere på sjön, isen var väl omkring en meter tjock.*"⁷

Att vara baptist innebar ett personligt engagemang och ansvar i väckelserörelsen. Det handlade inte om ett passivt kyrkbänkssittande utan ganska snart började Ongman själv försöka sprida och förklara Guds Ord till omvärlden. Tidigt anlätades han som förkunnare i norrländska baptistförsamlingar. Redan 1866, två år efter omvändelsen, gav han sig ut på sin första egentliga predikoresa och hade då som legitimation med sig denna rekommendation från sin församling:⁸

Myssjö den 24 mars 1866.

Intygas, att fältjägaren J. Ångman är en medlem av gott namn och rykte i Baptistförsamlingen i Myssjö, samt att han har sina bröders odelade bifall och uppdrag att såsom kringresande evangelist förkunna ordet och förvalta evangelii stiftelser.

På församlingens vägnar:
SVEN JÖNSSON
församlingens föreståndare.

Dåtida baptism ska delvis förstås som en proteströrelse mot auktoritetstänkande och religiös uniformism. Inte bara etablerade präster utan även utbildade lekmän hade här rätt och möjlighet att göra sin stämma hörd. Baptismen hade framgång i Myssjö- och Oviksbygden och den ene efter den andre lät döpa sig. "*Att det snart ledde dithän, berodde naturligtvis mycket på de nämnda predikanterna, hvilka, bland annat genom spridandet af smärre skrifter, afgåfvo klart besked angående de spörsmål som uppstått vid läsandet af Nya Testamentet.*"⁹ Förkunnelsen framfördes således i både muntlig och skriftlig form vilket skapade möjligheter för såväl eftertanke som livfulla diskussioner där alla fick ta del.

En annan förklaring till den relativt snabba utvecklingen av Myssjö Baptistförsamling under åren 1859 - 1864 är enligt Carl-Erik Sahlberg¹⁰ det förakt och motstånd baptisterna mötte såväl från allmänhetens som från myndigheternas sida, något som snarare än att motverka bidrog till expansionen. Ett exempel på detta är Jonas Stadling som i sina memoarer uppger att han blev baptist i hjärtat i samma stund som han såg Olof Svensson i Hallom smädas och slås blodig av bygdebefolkningen. En person som utsattes för myndigheters ogillande var Olof Svanström, den förste examinerade folkskolläraren i Myssjö, som för övrigt var Ongmans kusin. När denne döptes och anslutits till Baptistförsamlingen blev han omedelbart avsatt från sin lärarbefattning.¹¹

Om Myssjö Baptistförsamling kan även nämnas att den kallats "predikanternas moder" bland baptisterna i Jämtland.¹² Kända predikanter med internationellt verksamhetsfält som fostrats i denna församling var, förutom Ongman och Stadling, t.ex. även Eric Rosén och Johan Sundstedt. Den förre verkade som pastor i bland annat Chicago medan den senare grundade Trondheims baptistförsamling.

Allmänt kan sägas om baptismen i Sverige att den var starkt påverkad från den europeiska kontinenten. Den baptistiska väckelsen nådde Sverige i första hand från Tyskland och även om det också funnits reformert påverkan var länkarna till lutherskt tänkande många. Dogmatikprofessorn Per Erik Persson påvisar att den svenska baptismen byggde på en luthersk grund.¹³ Anders Wiberg och Adolf Drake, två av de främsta teologerna inom den ursprungliga baptismen i Sverige, hade båda fått sin akademiska skolning i Uppsala och präglats av lutherskt tänkande. Detta stod i viss kontrast till den angloamerikanska reformert präglade baptism som Ongman efter emigrantåren förde med sig tillbaka till Sverige.

Militären

John gick i sin fars fotspår och lät sig vid 17 års ålder enrolleras vid Jämtlands fältjägarregemente i Östersund. Vid anställningen övertog han soldatnamnet Ångman. Förutsättningarna för den militära banan sägs ha varit goda. Hans personlighet präglades av en stark vilja samt utpräglade ledarförmågor och han hade en mäktig stämma. Den starka rösten kunde ibland skapa förvirring genom att den nådde vida längre än till den egna truppen. Som ett kuriosum och samtidigt ett vittnesbörd om Ongmans militäriska röststyrka kan nämnas att Ongman vid ett tillfälle predikade i Myssjö; på andra sidan viken lyssnade en kvinna och blev omvänd.

Ongmans främsta kännetecken var knappast förmågan till jämlikt samarbete. Hans medarbetare såg upp till honom som en stark ledare. Det var han som tog initiativen och han räknade med att andra skulle följa efter. Är måhända hans militära bakgrund, där han var van att med sin starka röst ge order och bli åtlydd snarare än att samplanera med kollegor, en förklaring till att han i förhållande till den baptistiska samfundsledningen ofta gick sin egen väg och ständigt skapade nya projekt utan att diskutera med eller rådfråga andra?

Emigranten

1867 var ett svårt nödår i Jämtland. Ongman berättar att det var mycket vanligt att de åt barkbröd och kokade gröt av barkmjöl. För att få barkmjölet att hålla ihop när det skulle bakas brukade man blanda det med kokt granlav, som var segt och höll mjölet tillsammans. I laven hade man terpentin och lite socker, men inte mycket födoämnen. Denna kost var föga närande, men det fanns ingenting annat att få.¹⁴

Rädslan för hungersnöd låg bakom beslutet att tillsammans med sex andra baptister utvandra till Amerika 1868. Efter ankomsten till Chicago försörjde sig Ongman först som dikesgravare. Ganska snart kom han dock att ägna sig åt predikantuppgifter och fullföljde med tiden sina teologiska studier vid The Baptist Union Theological Seminary i Chicago.

Ongman vid tiden för amerikaresan

Ett något märkligt konstaterande är att Ongman vid 34 års ålder vände sig till en grafolog, A E Willis i Chicago som utifrån bedömningen av svenskens handstil samt möjligen också efter ett frenologiskt mätande av skallen gjorde ett omfattande utlåtande om pastorns karaktärsdrag. Utlåtandet beskriver Ongman som en mycket känslig personlighet men samtidigt fast, beslutsam och uthållig, med stor iver att göra vad som är rätt. Han beskrevs även som starkt maskulin, djupt andlig och med stor idealitet. Självförtroendet bedömdes däremot som ringa.¹⁵

Att Ongman tydligen fäste stor vikt vid grafologens bedömning framgår av att han gärna berättade därom och menade att han blivit styrkt av Willis positiva utlåtanden om hans karaktärsdrag. Detta enligt pastor O L Björk, Ongmans efterträdare som Filadelfiaförsamlingens föreståndare i Örebro.¹⁶ För Ongmans efterföljare i vår tid förefaller nog annars tilliten till grafologi och frenologi tämligen suspekt.

Familjefadern

Familjen intog en framskjuten plats i Ongmans tillvaro. Han var gift tre gånger och fick 12 barn. Hans omsorg om de sina och hans kärlek till familjen är omvitnad. Tredje hustrun Hanna beskriver honom som generös och vänlig. Det fanns inget småsinne hos honom. Och det bästa han visste var när han om sommaren fick flytta ut på landet med sin stora familj.¹⁷

Måhända lät han ibland känslan för de egna ta överhanden. Ett exempel härpå är upprättandet av Örebro Missionsskola där sonen Paul kom att spela en betydelsefull roll. Hanna Ongman hade för övrigt under många år en central uppgift när det gällde ansvaret för evangelisterna och Missionsskolan. Hon var även den som under lång tid skötte missionens kassor.

Teologen

John Ongman lämnade Sverige vid 22 års ålder, endast fyra år efter sin omvändelse, varför hans påverkan av svensk baptism kom att bli relativt kortvarig. Hans tänkande kom desto mer att präglas av strömningarna inom angloamerikansk väckelsefromhet. De amerikanska väckelserörelserna, där Ongman fick sin teologiska skolning var genomsyrade av reformert och metodistiskt tänkande. 1877 graduerade Ongman efter att på två år ha genomgått treårskursen vid baptisternas pastorsskola i Chicago. Denna stad var vid den tidpunkten ett verksamhetscentrum för de berömda väckelseevangelisterna Dwight L Moody och Ira D. Sankey. Den förre var kongregationalist¹⁸ och den senare metodist¹⁹. Även metodistiska förkunnare som Ch. Finney och A.J. Gordon kom att genom sina böcker utöva starkt inflytande på Ongman, liksom R.A. Torrey som likt Moody var kongregationalist. Dessa båda hade ett långt samarbete och Torrey stod länge i ledningen för det nystartade Moody Bible Institute.

En ytterligare väckelseledare som bör nämnas i sammanhanget är A.B. Simpson, grundaren av Christian and Missionary Alliance, en samfundsöverskridande organisation med världsvid mission som syfte. Det var helt säkert impulser från Simpsons verksamhet och förkunnelse som bidrog till att Ongman långt senare med Örebro som utgångspunkt kom att starta en internationell missionsrörelse.²⁰

Det är tydligt "att Ongmans teologiska åsikter formats genom inflytande från de amerikanska väckelsemännen."²¹ Gemensamt för samtliga dessa förkunnare var iver och det intensiva arbetet att föra ut det kristna väckelsebudskapet till hela befolkningen och även då till andra länder, det som kom att kallas hednamission.²²

Men det är på sin plats att här även nämna en kvinna, Catherine Booth, Frälsningsarméns moder. Hennes skrift *Kvinnans rätt att predika evangelium*²³ kom att ge en ideologisk grund för det utsändande av kvinnliga förkunnare som blev en av John Ongmans banbrytande insatser.

Den andlige ledaren

Teologisk kunskap i all ära, men viktigare än intellektuellt tankegods var ändå för Ongman de personliga andliga erfarenheterna. Hans studier av Bibeln hade alltid ett praktiskt syfte. När han granskade läran om försoningen i Kristus var det "för att själv få vägledning till en fördjupad upplevelse av dess kraft och för att bättre kunna visa andra samma väg."²⁴ Då han studerade läran om den helige Andes dop syftade det till "att själv kunna nå fram till en rikare utrustning för sitt höga kall och för att kunna hjälpa andra i samma avseende.... Detta var typiskt för Ongman och för hans bibelforskning. Han sökte icke teorier, han sökte livserfarenheter. Hela hans teologi var 'praktisk teologi'."²⁵ Det var alltså en viktig angelägenhet för Ongman att omsätta den kristna tron i praktisk gärning.

Pastor Folke Gustafsson betonar att det som gjorde Ongmans förkunnelse särskilt intressant var dennes personliga erfarenheter. Han predikade inte teoretiska läror utan en verklighet som fått en personlig förankring hos förkunnaren.²⁶ Därmed inte sagt att de bibliska lärorna var oviktiga. Men de måste förenas med andliga erfarenheter och de måste komma till uttryck i en praktisk kristendom. Den troende var ämnad att vara Guds medarbetare.

Omvändelsen innebar för Ongman inte bara att han tillägnade sig en ny trosuppfattning och blev medlem av en baptistförsamling. Han uppfattade den själv som en nyskapande erfarenhet och beskrev den som att han blivit född på nytt.²⁷ I samband med sitt dop i en vak som huggits upp i Storsjöns metertjocka is berättar han om det han kallar sitt andedop: "Så fort jag kom upp ur vattnet, föll den helige Ande öfver mig och fyllde hela min varelse med gudomlig kärlek och frid och fröjd i Gud. Jag fick bokstavligt erfaras det som Petrus utlofvar i sista raden av den 38 v. 1 Apg.2."²⁸ Det var dessa starka personliga upplevelser som från början drev Ongman att föra sin tro vidare till omvärlden. Han ville att andra skulle få del av samma liv.

John Ongman återvände till Sverige och tillträdde tjänsten som pastor i baptistförsamlingen i Örebro på senhösten 1890. En tid dessförinnan hade han haft en dröm som kom att ge inriktning åt hans framtida verksamhet.²⁹ Han såg hur unga män och kvinnor kom till honom och vädjade om undervisning i Guds ord. Denna dröm tolkade Ongman som att Gud nu ville

leda honom in i ett internationellt missionsarbete. Utbildning av såväl män som kvinnor för detta arbete skulle vara av avgörande betydelse.

Ett av Ongmans första initiativ efter återkomsten till Sverige blev startandet av en bibelskola som hölls i Betelkyrkan sommaren 1891. Året därpå grundades Örebro Missionsförening som under hela Ongmans livstid förblev en organisation inom Baptistsamfundet, dock med egen Missionsskola samt egna missionsarbetare i Sverige och utomlands. Först sex år efter hans död skedde en brytning och Örebromissionen kom att i praktiken bli ett självständigt samfund. Även om Ongman inte önskat en sådan utveckling är det lätt att se orsakerna därtill i hans självständiga agerande genom uppbyggandet av ett missionscentrum i Örebro under viss opposition mot samfundscentrat i Stockholm.

John Ongman var knappast en systematiskt inriktad teolog; han var främst en handlingens människa. Häri var han tydligt påverkad av sina erfarenheter från ungdomstidens Jämtland, där individualism, kreativitet och pionjäranda var prisade egenskaper. Men han kom också att präglas av den tidiga baptismens protest och kampvilja mot alltifrån metertjocka dopsjöisar till trakasserier från myndigheter och allmänhet. Hans militära bakgrund i kombination med den omvitnade starka rösten utgjorde knappast hinder i utvecklingen mot ett starkt andligt ledarskap. Mot detta balanserade Ongmans omsorg om de egna samt hans personliga närhet och omtanke om de ungdomar han undervisade. Mötet med den tidens färgstarka teologer och väckelsepersonligheter och inte minst de egna andliga erfarenheterna kom att bli avgörande för hans insatser som en av väckelserörelsens stora ledare. Ongman menade sig ha en gudomlig kallelse som Guds medarbetare och den kallelsen bar honom genom det livsverk han utförde.

3. Vad uträttade Ongman?

I detta avsnitt vill jag lyfta fram tre av Ongmans mest uppmärksammade insatser: utbildningsverksamheten, de kvinnliga förkunnarna och det internationella missionsarbetet. Insatserna på dessa områden växte fram ur Ongmans personliga kallelsemedvetande. Den tidigare omtalade drömmen hade här en avgörande betydelse. Ongman trodde sig ha fått ett uppdrag av Gud.

3.1 Ongmans lärjungar

Ongman brann av iver att ge bibelundervisning åt framförallt ungdomen. Antalet män och kvinnor som redan under hans livstid utbildades vid någon av de skolor han grundade är stort. Åtskilliga kom härigenom att bli "Ongmans lärjungar".

Bibelskolan

Bibelskolan i Örebro startades 1891 på Ongmans initiativ som en kortare sommarkurs "öppen för söndagsskollärare och evangelii förkunnare av både könen och för övrigt alla som kände

sig manade att mottaga undervisning." Syftet var inte då att sända ut evangelister utan att ge tillfälle för så många som möjligt att ägna sig åt intensiva studier av i första hand Bibeln. Frågan om evangelister blev däremot aktuell följande år då tolv av de tretton eleverna önskade ägna sig åt evangelisk förkunnelse.

Redaktören John Dahlberg, en av de tolv ovannämnda evangelisterna, menar att Ongmans tankar på att starta bibelskola hade sin bakgrund i vad han sett av den amerikanske väckelseevangelisten D.L. Moodys arbete.³⁰ Att samla ungdomar till en fördjupad bibelundervisning var en väsentlig del i dennes väckelsearbete. Personligen erinrar jag mig hur en av mina lärare på Missionsskolan, Sigfrid Deminger, sedermera skolans rektor, betonade att utbildningen borde betraktas inte bara som en förberedelse för missionsverksamhet utan som en mission i sig. Tanken att den fördjupade bibelundervisningen har ett missionellt egenvärde gäller naturligtvis då även Bibelskolan.

Den årliga bibelskolan kom att bli framgångsrik vad gäller deltagarantalet och en stor grupp unga människor fick där också en utgångspunkt för evangelist-, pastors- och missionärsarbete. Många sökte senare en vidare teologisk utbildning vid Baptistsamfundets pastorsskola Betelseminariet. Undervisning gavs framförallt i bibelkunskap och språk. De som efter rekommendationer från sin hemförsamling samt genomgången predikoprov antogs som evangelister sändes ut till olika delar av landet för att ägna sig åt predikoverksamhet, hembesök och försäljning av kristen litteratur. Man skulle kunna betrakta detta arbete som en form av fortsättning av den kolportörsverksamhet som varit av väsentlig betydelse för väckelserörelsens genombrott i Sverige.

En av de ungdomar som deltog i bibelskolan åren 1928 och 1929 var den nu 94-årige pastorn Folke Gustafsson, Östersund. Denne berättar att Ongman så sent som 1928, då 83 år gammal, fortfarande ansvarade för huvuddelen av undervisningen. Det ämne han lade störst tonvikt vid var läran om Försoningen, det vill säga betydelsen av Jesu Kristi ställföreträdande död.

Ett utmärkande drag för den då åldrige Ongman var hans starka intresse för ungdomen. - Det var mycket tydligt, berättar Folke Gustafsson, att Ongman tyckte om oss och han kom att bli som en far för oss. Trots att det var över 200 deltagare i bibelskolekursen 1928 kände han igen många av oss. Han visste vem jag var. Det hände dessutom, att Ongman sa till de unga bibelskoleledagarna: *"Jag är lika ung som ni. Det är bara det yttre skalet som är gammalt."*³¹ Han kände sig alltså väl hemma bland de unga.

Denna Ongmans personliga närhet till bibelskoleeleverna bekräftas även av pastor O.L. Björk som berättar om bibelskolan 1896 att *"eleverna slöto sig omkring pastor Ongman såsom barn omkring sin fader... Vi sågo upp till honom med oinskränkt tillit, och han satte tydligen värde därpå. På grund av en medfödd stor blyghet kom jag aldrig till tals med honom, men jag minns så väl, att han hade ett uppmuntrande ord även till den blyge och tillbakadragne ynglingen, som just aldrig tog någon del i den offentliga verksamheten."*³²

Missionsskolan

Några år in på det nya seklet växte fram en skarp kritik mot Betelseminariet, Baptistsamfundets skola för utbildning av pastorer, som inte ansågs hålla samma "andliga standard" som bibelskolan i Örebro. Av somliga betraktades den dessutom som alltför liberal när det gällde inställningen till Bibeln som Guds ord. Man påstod också att skolan hade lärare

som ej var troende. Ett tiotal evangelister begärde i en skrivelse till Ongman och Örebro Missionsförening den 9 juli 1907 att ett treårigt missionsinstitut³³ skulle upprättas i Örebro. Detta skulle tjäna som utbildningsanstalt såväl för pastorer som manliga och kvinnliga missionärer. Enligt Ongmans egna ord var denna händelse avgörande för beslutet att starta Missionssskolan.³⁴

Ongman hade själv tidigare sökt påverka Betelseminariets inriktning, bl a genom att föreslå sin son Paul som lärare i några viktiga bibelämnen. Bakgrunden var att en kandidat A Cederberg anställdes som lärarvikarie i bland annat hebreiska, Gamla Testamentets språk; det var denne man syftat på då man påstått att det fanns icke troende lärare på Betelseminariet. Nu föreslog Ongman i april 1907 att sonen Paul som vid den tidpunkten avslutade sina studier i filosofi och semitiska språk i Uppsala, skulle anställas som ny lärare. Det förslaget antogs emellertid ej, Cederberg anställdes ytterligare ett år och kom sedan att kvarstå i sin tjänst till 1913.

I ett brev till Betelseminariets rektor Benander den 5 maj 1907 uttrycker Ongman stor förvåning och stark besvikelse över denna utveckling. Han kritiserar särskilt att Cederberg inte minst i hebreiska kommer att ha "rika tillfällen att så sitt ogräs". Beträffande sonen Paul skriver Ongman att denne kommer att få andra tillfällen att låta sina kunskaper komma till pass i evangeliets tjänst. Ongmans formuleringar har tolkats som att han redan våren 1907 övervägde att starta en egen predikantutbildning i Örebro. Ongman var även kritisk till Betelseminariets kursplaner, som enligt honom upptog alldeles för många profana ämnen.³⁵

Den 21 januari 1908 beslutades att upprätta Örebro missionskola, som startade sitt första läsår måndagen den 14 september samma år med John Ongman som föreståndare och Paul Ongman som medlärare tillsammans med Maria Lindqvist. Därmed fanns inom Baptistsamfundet två "andliga centra" med var sitt teologiskt seminarium, Stockholm och Örebro. Skolans inriktning på mission framgår, förutom av dess namn, kanske även symboliskt av att det var en av Örebro Missionsförenings första missionärer, C.E. Sjögren, som till Ongman överlämnade en första grundplåt om 10 kr till skolan.³⁶

Missionssskolan kom att bli Ongmans arbetsplats livet ut. Sina sista lektioner höll han dagen före sin död vid en ålder av 85 år. Följande citat från en minnesruna över Ongman kanske kan vara av visst intresse även för lärare inför 2000-talet: *"Såsom skolman förstod han att vinna de ungas tillgivenhet och förtroende på ett alldeles särskilt sätt. Han var som en god och kärleksfull fader för dem. Lektionerna som han höll, voro aldrig långtråkiga men ofta ytterst intressanta. Han hade aldrig genomsnittslärares ibland torra tråkighet över sin undervisning. Det var hänförelse och himmelsk eld över honom, även då han satt i katedern."*³⁷ Om den patriarkaliska framtoningen verkligen är idealisk inom folkbildningen kan naturligtvis diskuteras, men Ongmans smittande personliga engagemang upplevdes tydligt som starkt befrämjande av de blivande pastorernas och missionärernas utdanning.

3.2 Ongmans flickor

Det var kanske inte i första hand en ideologisk utan snarare praktisk fråga när Ongman beslutade ställa sig bakom utsändandet av kvinnliga förkunnare. Det handlade om att så snabbt som möjligt nå så många platser i Sverige som det var tänkbart med den evangeliska förkunnelsen. Tydligt var det lättare att få kvinnor att ställa upp i det arbetet. Hanna Ongman berättar att endast kvinnliga elever anmält sig till Bibelskolan 1902. Detta var ett

stort bekymmer för hennes make John, som inledde en intensiv böneperiod för att det skulle komma unga män. "*Förstår du inte att det är missrekommenderande att endast få kvinnliga elever?*" frågade han. Ongman fick dock svar på sin bön och när skolan startade kom lika många manliga som kvinnliga elever.³⁸

Av de tolv evangelisterna från bibelskolan 1892 var sju kvinnor. År 1919 hade verksamheten vuxit så att av dem som utsändes som evangelister var 94 män och 142 kvinnor. Dessutom var kvinnorna tydligen mer framgångsrika när det gällde pionjärbete, det vill säga att starta evangeliskt arbete på nya platser. I Örebro Missionsförenings årsberättelse för 1918-1919 står denna kommentar att läsa: "*Anmärkningsvärt är, att det i flesta fall varit systrar, som verkat på de mest obrutna fälten. De synas lättare än bröderna kunna tränga sig fram på obanade stigar.*"³⁹

Även när det gäller missionärer i utlandet var andelen kvinnor större än andelen män. Av de 48 missionärer som fram till 1920 antagits av Örebro Missionsförening var 27 kvinnor. Dessutom fanns kvinnor på andra viktiga poster inom organisationen. John Ongmans hustru Hanna var under en längre period kassör för utlandsmissionen samt hade ansvarsuppgifter för såväl Bibelskolan som Missionsskolan. Maria Lindqvist var en av de mest anlitade lärarna på Missionsskolan.⁴⁰

Möjligen var det först i samband med att de kvinnliga förkunnarna ifrågasattes från traditionellt baptistiskt håll, som Ongman på allvar studerade Bibelns syn i frågan och kom fram till att Bibeln ingalunda var negativ till kvinnans arbete i evangeliets tjänst och som offentlig förkunnare av det kristna budskapet. Kanske skedde bibeltolkningen utifrån hans pragmatiska syn att det brådskade med evangelisationen och både män och kvinnor behövdes i arbetet? Att döma av vissa Ongmancitat hade frågan om kvinnliga förkunnare inte varit något tvisteämne bland bibeltroende i USA, där Ongman arbetade mellan 1868 och 1890.⁴¹

På baptisternas predikantmöten samt i tidningen Wecko-Posten hölls en livlig debatt om kvinnans rätt att offentligt förkunna evangelium. Ongman var tämligen ensam i sin argumentation. Men trots en starkt negativ inställning från ledande personer inom Baptistsamfundet fortsatte det årliga utsändandet av kvinnliga evangelister från Bibelskolan i Örebro. Uttrycket "Ongmans flickor" myntades av motståndarna som på ett hånfullt och nedlåtande sätt talade om dessa förkunnare.

Redan i juni 1891, före den första bibelskolekursen, diskuterades frågan på baptistförsamlingarnas allmänna konferens i Stockholm, förmodligen som ett resultat av Ongmans annonsering att kursen skulle vara öppen för elever av båda könen. Referatet i tidningen Baneret⁴² den 26 juni 1891 berättar att konferensen diskuterat lämpligheten i att anställa kvinnliga predikanter. "*De allra flesta talarna uppträdde afgjort emot kvinnliga predikanter verksamhet såsom stridande mot Guds ord och det passande. En talare liknade kvinnorna vid 'eldsprutande berg'. Endast ett par talare framhöllo det betänkliga uti att vilja utestänga kvinnorna från det offentliga vittnandet om Kristus.*"⁴³

1885 hade Catherine Booth, som tillsammans med maken William Booth grundat Frälsningsarmén, utkommit på svenska med skriften "Kvinnans rätt att förkunna evangelium" Elva år senare utgav Ongman en skrift med samma titel. På ett par ställen i skriften citeras Catherine Booth, men även i övrigt är textinnehållet mycket lika. En smula förvånande och ett avsteg från dåtida praxis är måhända att en svensk baptistpastor låter sig undervisas av en kvinna.

Ongman inleder sin skrift med konstaterandet att kvinnan alltsedan syndafallets dag varit förtryckt och underskattad av mannen. Han menar att det egentligen är det kristna evangeliet som återgett henne hennes förlorade rättigheter och att det därför är en orimlig tanke att hon ej skulle ha rätt att offentligt förkunna detta evangelium. De bibeltolkare som menar sig ha stöd i vissa bibeltexter när de förbjuder kvinnors förkunnande har missförstått dessa och försummat att se till Bibelns helhetsbudskap. Ongman tar därpå upp varje enskild text och visar att de ej kan förstås på ett kvinnofientligt sätt. Han visar också hur olika teologiska auktoriteter i kyrkohistorien kommit fram till samma slutsats och citerar framförallt Catherine Booth *"Varför skulle kvinnans verksamhetskrets uteslutande begränsas till köket och sländan mer än mannens till åkern och verkstaden? ... Gud har givit kvinnan en vacker kroppsbyggnad och behagliga åtbörder, ett intagande sätt, en mild, övertalande och framförallt fint stämd, känslfull natur, vilket allt synes oss vara framstående naturliga egenskaper för att kunna tala offentligt."*⁴⁴

Här bör nämnas att det för Ongman aldrig var aktuellt att låta kvinnor bli pastorer. I sina anvisningar till pastorer och församlingsledare riktar han sig endast till män.⁴⁵ Docenten i Kyrkohistoria Torsten Bergsten har uttalat att Ongman var en framstående förkämpe för kvinnan som evangelist och predikant, medan han inte hade någon förståelse för att hon även skulle kunna tjäna som pastor och församlingsföreståndare. Men det är tveksamt om den frågan överhuvudtaget var aktuell under denna tidsperiod. Karin Jirénus som i sin kyrkohistoriska uppsats citerar Bergsten kommenterar: *"För John Ongmans samtid var det enormt revolutionerande bara med kvinnliga predikanter, hur skulle det då ha varit, om någon hade börjat förespråka kvinnliga pastorer och församlingsföreståndare."*⁴⁶

3.3 Ongmans missionärer

Var det tillfälligheter som låg bakom Örebromissionens grundande? Ongman själv hävdade att missionsarbetet *"uppstått genom säregna händelser och alls icke såsom en följd av på förhand uppgjorda planer."*⁴⁷ Ett brev från Paris i början av år 1891, där den amerikanske missionären O. Leonard vädjade om ekonomiskt stöd från Baptistförsamlingen i Örebro föranledde Ongman att starta en Missionscirkel i syfte att samtala, be, inspirera och samla in pengar för detta ändamål. Cirkeln fick 14 deltagare som regelbundet samlades till möten. Året därpå, när det inte längre var aktuellt med understöd till Leonard som då avslutat sitt arbete i Paris, omvandlades cirkeln till en missionsförening med 25 medlemmar vars uppgift var att *"att sprida evangelii ljus i synnerhet i mörkare orter i vårt land, men även utsträcka sin verksamhet till andra länder."*⁴⁸ Cirkelverksamhet och Frankrikemission utgjorde alltså Örebromissionens vagga.

Redan på hösten 1892 utsändes Gustaf Norling med hustru som missionärer till Nordafrika och året därpå skickades Adolf Larsson från Östersund till Brasilien. I båda fallen blev det kortvariga insatser. Familjen Norling avslutade sitt arbete 1895 och hemkallades till Sverige, medan Larsson insjuknade i gula febern och avled en kort tid efter ankomsten till Rio de Janeiro. Ongman upplevde de båda insatserna som ett misslyckande och menade att man nu skulle ägna krafterna åt den inhemska missionen.⁴⁹

Efter de till synes föga framgångsrika missionsförsöken på 1890-talet dröjde det till 1908 innan Missionsföreningen med Ongman som ordförande vågade sig på att sända ut nya missionärer. C.E. Sjögren påbörjade ett arbete i norra Indien. Även Sjögrens missionsperiod blev dock kort. Han blev sjuk och avled 1910. Lyda Magnusson och Helga Modig sändes till

Indien för att hjälpa den sjuke Sjögren men redan under resan nåddes de av budet om hans död. De startade därefter ett framgångsrikt och långvarigt missionsarbete, varför det med fog kan sägas att främst kvinnorna blev uthålliga pionjärer, inte bara när det gällde evangelistmissionen i Sverige utan också i det internationella missionsarbetet.

Varför var det så angeläget med mission? Pastor O L Björk menar i sina minnesanteckningar att det var Ongmans starka mod och kärlek till människors frälsning som utgjorde drivkraften till dennes verksamma liv och till hans missionsinsatser.⁵⁰ Det gällde att så snabbt som möjligt rädda så många som möjligt från att "gå förlorade".

När det gällde de ekonomiska förutsättningarna för utlandsverksamheten uppmanade Ongman församlingar, pastorer och missionsskolestudenter att prioritera missionen och aldrig se kostnaderna som ett avbräck för den egna församlingen. "*Det tillför tvärtom hemförsamlingen mycken välsignelse att verksamt delta i arbetet för hednafolkens frälsning.*"⁵¹

4. Hur tänkte Ongman?

Även om Ongman främst var pragmatiker, en handlingens man, går det att finna förklaringar till hans ageranden i hans sätt att tänka och tro. Nyttänkande kanske inte kan tillskrivas honom i större utsträckning, men han tog till sig och förverkligade vad andra tänkt och förkunnat. Visserligen formulerade han sig sällan på ett särskilt systematiskt sätt, men ideologin och den kristna lärans trosinnehåll var likväl väsentliga grundelement för hans liv och verksamhet. Detta framgår inte minst av hans starkt biblicistiska uppfattning. Det var mycket viktigt för Ongman att slå vakt om de bibliska lärorna. Han betraktade Bibeln som Guds direkta budskap där varje ord var gudomligt inspirerad.⁵²

4.1 Gudsbilden

Vid studiet av Ongmans gudsbild är inte minst hans skrift *Kortfattad Framställning av Bibelns Grundsanningar*⁵³ av intresse. Författaren behandlar här Bibelns olika gudsnamn. I bokens förord förklarar han att arbetet egentligen är ett utdrag och vissa omarbetningar av teol. D:r Alva Hoveys Systematic Theology. Det är således "lånade" dogmer men Ongman har gjort dem till sina egna och använde dessutom materialet som studiekurs i ämnet Biblisk teologi vid Örebro Missionsskola. Den gudsbild Ongman härigenom förmedlar har troligen påverkat ett stort antal studenter och blivande pastorer vid Missionsskolan. Nämnas kan att när jag så sent som 1966 deltog i Örebromissionens bibelskola, den månadslånga grundutbildningen för evangelister och ungdomsarbetare, användes fortfarande samma material i undervisningen.

När Ongman går igenom dessa Bibelns olika gudsnamn motiverar han dem så här: "*Gud har uppenbarat sig under olika namn för att därigenom giva oss, inskränkta varelser, en så klar och allsidig uppfattning av hans väsende och verk som möjligt.*"⁵⁴ Hans tolkning av de olika namnens betydelse är således liktydig med hans bild av vem Gud är.

Framförallt två sidor präglar Ongmans gudsbild: kärleken och rättfärdigheten. De båda hör samman och är beroende av varandra. De leder dessutom fram till Försoningen genom Kristi

ställföreträdande offer. Men det är kärleken som är Guds främsta egenskap. "*Kärleken är Guds eget väsen. Gud är kärlek... kärleken sluter inom sig alla andra gudomens egenskaper.*"⁵⁵

Kärleken

"*Namnet Elohim betecknar sålunda en treenig Gud, vilken genom ett evigt kärleksförbund gudomspersonerna emellan aldrig kan upphöra att älska den skapelse han frambragt. Men han älskar denna skapelse i Kristus Jesus och icke utan genom honom... Den fallna skapelsen är genom syndafallet för evigt skild från Gud.*"⁵⁶ Namnet Elohim är egentligen en pluralform och Ongman förstår detta som ett uttryck för den gudomliga treenigheten och den kärleksrelation som råder mellan Fadern, Sonen och Den Helige Ande. Man skulle måhända kunna uppfatta honom som att det är kärleken som håller samman och förenar gudomen.

Denna inbördes kärlek är av sådan art att den inte kan isoleras inom gudomen utan också måste omfatta den skapade världen. Här drar dock Ongman en tydlig gräns, Guds kärlek till skapelsen är möjlig enbart genom Jesus Kristus. Med det menar han att kärleken endast når den "nya skapelsen" det vill säga den värld som återupprättats genom Kristi försoning.

Ongman gör ett starkt åtskiljande mellan "den fallna skapelsen", mänskligheten som genom syndafallet är evigt skild från Gud och "den nya skapelsen", det är de människor som nyskapats genom tron på Kristus. Den fallna skapelsen är fördömd och kan inte återupprättas. Den måste straffas. Argumentationen används gentemot dem som förnekar möjligheten av eviga straff. För de fallna människorna finns ingen kärlek, och därför inget hopp. "*Gud Fader kan ej älska någon, som har förkastat Jesus Kristus. Han älskar oss i honom.*"⁵⁷ Kärleken finns alltså endast i Kristus och kan ej existera utanför honom.

Rättfärdigheten

Den andra sidan av Gud är enligt Ongman vad namnet Jehova⁵⁸ står för, nämligen Rättfärdighet och Sanning. Gud är alltigenom rättfärdig; lögn och falskhet är oförenliga med hans karaktär. Det innebär att han inte tål det som är ont och osant. Därför måste Gud vara sträng mot dem som inte lyder honom och han straffar människorna för deras orättfärdighet. Gud är helig. Fylld av vrede mot allt djävulskt i tillvaron.

Guds vrede tar sig uttryck i de eviga straff som är utmätta åt onda människor. Står inte denna tanke då i motsättning till Guds kärlek? Nej, säger Ongman och motiverar sin ståndpunkt med att det inte är Gud utan människan själv som väljer bort honom ur sitt liv. "*Är det Gud som bestämmer syndares vistelseort efter döden, eller är det hans egna gärningar och hans sinnesbeskaffenhet? Kan en människa vars sinnesbeskaffenhet är ond, leva i Guds närhet, i hans närhet som är själva heligheten? Då den ogudaktige icke ens i tiden kan trivas tillsammans med verkliga, i anden varma Guds barn, vilket kan bevisas med tusentals exempel, huru skulle han i evigheten kunna trivas tillsammans med Gud.*"⁵⁹ En bakgrund till detta uttalande är säkerligen Ongmans egna erfarenheter av icke troende människors avståndstagande från honom och hans vänner.

Försoningen

Den enda möjligheten att undgå det eviga straffet är frälsning genom Försoningen i Jesus Kristus. Denna tanke utgör det mest centrala i Ongmans förkunnelse och den troligen enda predikan av honom som nu finns kvar i inspelad form behandlar detta ämne: Kristi ställföreträdande offer.⁶⁰

Läran om Jesu Kristi försoning är egentligen grundläggande för Ongmans teologiska tänkande. *"Den är viktigare än alla andra bibliska läror, emedan den är källan till de övriga. Komma vi vilse i försoningsläran, så äga vi föga hopp att komma rätt i de övriga."* Men vad innebär den och vilken gudsbild röjer den?

Det som främst betonas är att Kristus genom sitt lidande och offer tagit på sig det straff som måste utmätas på grund av människornas syndafall. Ordet "försoning" förklarar Ongman som *"En handling, genom vilken en förolämpad persons vrede stillas eller tillfredsställes."*⁶¹ Gud har förolämpats genom människornas synd och hans helighet kräver ett försonande offer.

Kunde då inte Gud om nu hans främsta karakteristik är kärlek ändå ha förlåtit människorna utan ett så drastiskt offer? Nej, säger Ongman, *"Om Gud skulle förlåta synden utan laguppfyllelse, så skulle han bryta sin egen lag, ty han har sagt 'Den dag du därav äter, skall du döden dö'(1 Mos.2:17)."*⁶² Gud är alltså bunden av sin egen lag som kräver att synderna straffas och därför kan människorna räddas endast genom att Kristus tar på sig ett ställföreträdande straff. Det innebär inte att människorna blir automatiskt befriade från sin skuld. Syndaförlåtelsen sker först genom bekännelsen av synden och tron på försoningen genom Kristus.

Gud är alltså en sträng Gud som kräver absolut laglydnad. Men han är också en förlåtande Gud, och det kan han vara eftersom Kristus straffats i människans ställe.

4.2 Människosynen

Ongman har en dualistisk människosyn. Han skiljer markant mellan den oomvända människan som är förlorad och den pånyttfödda människan som genom en andlig utveckling, helgelsen, ska bli mer och mer lik Gud. Begreppet "helgelse" användes främst inom metodismen och syftar på den utveckling mot helighet och gudslighet som ska efterfölja omvändelsen. Men eftersom varje människa i grunden har ett oerhört högt värde, gäller det att genom förkunnelse och missionsarbete söka rädda så många som möjligt ur det förlorade tillståndet och in i det nya livet och till Guds medarbetarskap.

Människans värde

Människan har enligt Ongman inte kommit till av en slump. Hon är skapad av Gud och utrustad för ett särskilt ändamål. Detta gäller alla varelser men i synnerhet människan. *"Allt tyder på, att vår himmelske Fader har haft en viss levnadsbestämmelse i sikte med varje varelse. Skulle då människan, skapelsens krona, ej vara danad för ett visst levnadskall? Jo, visserligen. Och detta ligger i sakens natur, varför det icke behöver bevisas."*⁶³ Orden är

hämtade ur ett föredrag Ongman höll vid en ungdomskonferens och hans mål var att övertyga de unga om vikten av att komma rätt i sin livsuppgift och bli Guds medarbetare.

Ongmans grundinställning är alltså att människan har ett oerhört högt värde. I en artikel rubricerad "Människosjälens värde"⁶⁴ ger han uttryck för sin syn på människan som Guds förnämsta skapelse. Han gör det genom att påminna om det oerhörda lidande Kristus genomgått för att möjliggöra människans räddning. Hans slutsats är denna: "*Människan måste inför Gud vara den högst älskade och aktade bland alla skapade intelligenta varelser då intet pris ansågs för högt för att för henne öppna en ny och absolut säker utväg till frälsning.*"

När en människa omvänder sig till Gud medför det en stor glädje i himlen och därför värdesätts alldeles särskilt de människor som arbetar för att vinna människor för Kristus. Resonemanget ligger till grund för en stark uppmaning från Ongmans sida att satsa intensivt på mission såväl i Sverige som utomlands. Med ett antal bibeltexter som grund argumenterar Ongman för engagemang och satsning på missionsarbetet. Eftersom människan är så värdefull gäller det att satsa allt för att rädda henne.

Den förlorade människan

Synen på den oomvända människan är samtidigt mycket negativ. Folke Gustafsson minns från sin bibelskoletid 1928 att Ongman ofta i sin undervisning och i sina predikningar citerade de amerikanska förkunnarna R.A. Torrey och D.L. Moody. När det gäller synen på människan tycks Ongman vara påverkad av den senares huvudlinjer angående människans ställning och frälsningens innebörd: Människan är förstörd av synden, blir frälst och återupprättad genom Kristus samt pånyttfödd genom Anden.⁶⁵ Moodys negativa och av Ongman delvis övertagna människosyn framgår av dessa ord "*We are born under Satan's power. In sin my mother conceived me. By nature man is born away from God... Our natural hearts are as black and deceitful as hell... Children are not born good. Men may talk of natural goodness, but I don't find it... I tell you man without God is failure, and a tremendous failure. There's nothing good in him.*"⁶⁶

Synden har fördärvat människorna totalt och det finns inte minsta hopp om en förändring till det bättre av människans onda natur. Ongman förkunnar att den syndfulla mänskligheten är dömd till undergång. Det finns ingen möjlighet till renovering och upprättelse. "*Den fallna skapelsen är genom synden för evigt skild från Gud. Den kan icke återupprättas genom Kristi försoning, såsom somliga mena, utan Kristus har frambragt en ny skapelse.*"⁶⁷ Här kan det möjligen synas som att det föreligger en skillnad i förhållande till Moodys tänkande, men så är det egentligen inte. Ongman förnekar inte människans återupprättelse, men han ser den som en del i pånyttfödelsen.

Frälsningen är möjlig endast genom en nyskapelse.⁶⁸ Därför nöjer sig Ongman inte med begreppet "omvändelse" utan menar att människans räddning är att födas på nytt, att genom tron på Kristus bli en ny människa. Han stöder sig här på detta bibelcitrat: "*Om någon är i Kristus så är han en ny skapelse; det gamla är förgånget, se, allt har blivit nytt.*"⁶⁹ Frälsning är därför mer än förlåtelse för synden. Den gamla naturen går under och en ny måste till.

Pånyttfödelsen ska därför inte bara förstås som en religiös omvändelseterm utan innebär, enligt Ongman, ett reellt ingripande av Gud. Han gör ett under med människan, föder henne på nytt till en helt ny skapelse. Detta är innebörden av att återupprättas som människa. Och

utan detta gudsingripande är människan alltigenom förlorad. Ongmans egen omvändelse har för övrigt beskrivits med följande ord: "*Den dagen blev Ongman född på nytt och fick frid med Gud. Alla, som kände honom, sågo, att han nu blivit en ny människa.*"⁷⁰

Ongmanlärjungen pastor Folke Gustafsson uttrycker med emfas behovet av människans pånyttfödelse. Han är kritisk mot den nutida förkunnelse som talar alltför lättvindigt om omvändelse men försummar betonandet av "den nya födelsen".

Den pånyttfödda människan

Om synen på den oomvända människan är ytterst negativ, är förhållandet annorlunda när det gällde synen på den kristne. Ongmans antropologi står här i skarp kontrast till den av lutherdomen präglade svenska baptismen, något som också ger viss förklaring till den med tiden uppkomna splittringen mellan Stockholm och Örebro och som leder till att Örebromissionen i förhållande till Baptistsamfundet blir ett självständigt samfund.⁷¹

Medan man inom baptismen var mera benägen vid att hålla fast vid de lutherska tankarna på människans totala förstörelse genom syndafallet var Ongman desto mera påverkad av angloamerikansk teologi med en positiv syn på den omvända och pånyttfödda människan. Inte minst den metodistiska helgelseläran kom att utforma den ongmanska förkunnelsen. Dess budskap innebär att människan har en fri vilja med möjlighet att välja mellan gott och ont. Här ligger då möjligheten för människan att samverka med Gud, att bli hans medarbetare.

Dogmatikprofessorn Per Erik Persson hävdar att medan man i Baptistsamfundet alltså påverkats av den lutherska antropologin med betoningen på människans syndighet och oförmåga att göra något som kunde tillfredsställa Gud, så stod Ongman för en helt annan människosyn. Här har människan ett ansvar att förverkliga Guds vilja. Hon är "*Guds medarbetare i uppgiften att vinna själar.*"⁷² "*Det är just denna aktivistiska, ansvarsbetonande och helgelsemättade förkunnelse som vi finner i Ongmans skrifter och inom Örebromissionen överhuvudtaget, och även om den inte är systematiskt framställd så ligger den under varje predikan och formar budskapet.*"⁷³ Ongman har alltså en stark tro på människans möjligheter, men det handlar då om den pånyttfödda människan.

"Icke man eller kvinna"

När det gäller jämställdhetsfrågan mellan könen har John Ongman betraktats som framsynt och föredömlig, särskilt då man tar hänsyn till den tidens rådande uppfattningar. Inom kyrkan, liksom stora delar av samhället i övrigt, var det mannen som hade den främsta positionen, medan kvinnan var den underordnade. Men Ongman lät sig undervisas av en kvinna, Frälsningsarméns Catherine Booth. Det var framförallt hon som gav honom argumenten i hans kamp för kvinnans rättigheter som förkunnare.

I sin skrift *Kvinnans rätt att förkunna evangelium*, som i långa stycken består av citat ur Catherine Booths elva år äldre utgåva med samma titel, påvisar Ongman att kvinnoförtrycket har sitt ursprung i människans syndafall och således inte alls är förenligt med Guds tanke. I skapelsen är mannen och kvinnan jämlikar. Ongman citerar en dr. Boardman som i sitt verk om skapelsen, *The Creative week*, hävdar att "*Kvinnan blev icke tagen från mannens fot, vilket bevisar, att Gud icke gav henne åt mannen att nedtrampas, ej heller från hans huvud,*

*vilket visar att hon icke skall råda över mannen, utan hon blev tagen från hans sida, vilket allrabäst bevisar, att hon är mannens jämlike."*⁷⁴

Vidare påvisar Ongman att det är just det kristna evangeliet som återger åt kvinnan hennes rättigheter. Genom Kristi försoningsgärning rivs alla diskriminerande murar mellan människor. "*Sedan dess 'är det varken jude eller hedning, präst eller levit, man eller kvinna, utan alla ären I en i Kristus Jesus', Gal.3:28*"⁷⁵

Som jag uppfattar Ongman, inte minst mot bakgrund av sistnämnda citat, är han angelägen om att låta Evangeliet riva alla diskriminerande murar. Det handlar då inte bara om könsdiskriminering. Lika mycket berör det sådana murar som kan bestå i exempelvis sociala klasskillnader och olika former av handikapp, eller vara av kulturell, språklig och nationell karaktär. Det människovärde som har sin bakgrund i att vi skapats till Guds avbild är gemensamt för alla och envar.

5. Med tanken som drivkraft

Är det intressant att studera en folkbildares gudsbild? Har frågan alls med folkbildning att göra? På båda dessa frågor vill jag svara ja. Min lärare i ämnet Etik under studieåren på Örebro Missionsskola, Erik Sollerman, brukade säga: "*Man blir sådan som den Gud man har.*" Om påståendet är relevant, vilket jag tror, innebär det att det föreligger ett samband mellan gudsbild och människosyn. Gudsbilden influerar på såväl den egna självbilden som synen på andra människor. Bilden av Gud präglar bilden av människan. Är det inte också så man rimligen bör tolka Bibelns skapelseberättelse i 1 Moseboken som hävdar att Gud skapat människan till sin avbild. Den israeliske kungen David gör en poetisk tolkning av samma berättelse i Psalm 8 och ställer frågan: "*Vad är då en människa?*" Han svarar själv genom att beskriva människans gudslighet.

I ett kort avsnitt i sin avhandling om Bildningsidealen i svensk arbetarrörelse ger Bernt Gustavsson en bakgrund till bildningsbegreppet genom att bland annat hänvisa till den kristna skapelsesynen. "*Ordet "bildning" går också tillbaka på "bild", ytterst härrörande från den kristna mystikens imago Dei, dvs. Guds bild. Det är den bild människan ska sträva mot i sin bildningsprocess, bildningens (före-)bild eller det mål till vilket bildningen ska leda.*"⁷⁶ Kanske borde Gustavsson i sin hänvisning sträckt sig längre än till den kristna mystiken och gått till själva källan, Bibelns skapelseberättelse.

Gustavssons förklaring av bildningsbegreppet i detta avseende skulle kunna tolkas som att bildning är att bli en så sann avbild av Gud som möjligt. Det skulle då betyda att frågan om gudsbilden är högst väsentlig. Ett sådant resonemang närmar sig den förkunnelse kring begreppet "helgelse" som Ongman under sin amerikantid kom i närkontakt med. Helgelsen innebar att utvecklas som människa till allt större gudslighet. Den förkunnelsen förde Ongman med till svensk mark. Kanske skulle betoningen av detta budskap vara ett av väckelserörelsens viktigaste bidrag i folkbildningen. Denna tolkning av bildningsbegreppet innebär alltså en personlig utveckling där människans gudsbild blir allt tydligare.

Vi har sett att Ongman främst uppfattar Gud som kärleken. Hans resonemang blir dock något förbryllande eftersom han sätter en så tydlig gräns för denna kärlek, en gräns som enligt min mening är svårförståelig då den kan synas omkullkasta den försoning och återupprättelse av

den fallna mänskligheten som också enligt samme Ongman sker i Kristus. Om det inte finns kärlek utanför Kristus hur är då denna försoning överhuvudtaget möjlig?

En fråga man därför ställer sig är hur Ongman förklarar försoningens upphov. Var det inte faktiskt Gud själv som tog initiativet till försoning och då utifrån sin kärlek till den fallna världen. Ongman skulle besvara den frågan jakande. Det är Gud som sörjer för att människan, som genom syndafallet kommit bort från sin bestämelse, kan återvinnas, och detta möjliggörs genom Guds kärlek.⁷⁷

Motsättningen i Ongmans resonemang är måhända skenbar, men den förtjänar att påpekas. Å ena sidan älskar Gud den fallna mänskligheten så att han tar initiativet till försoning och återupprättelse. Han gör det därför att människan är den mest värdefulla bland skapade varelser. Å andra sidan kan han endast älska det som nyskapats i Kristus. I denna spänning formas då den ongmanska människosynen: Människan är ytterst värdefull. Men genom sin synd är hon förlorad och till varje pris måste hon räddas. Genom att födas på nytt blir hon Guds medarbetare och når sin bestämning.

Vid ett skärskådande av Ongmans gudsbild och människosyn förefaller det alltså finnas inkonsekvenser i dem båda. Gud tycks både älska och hata den syndiga mänskligheten. Denna motsägelse får konsekvenser i synen på människan. Hon är nämligen den högst älskade och den mest värdefulla skapelse och Gud betalade därför det högsta pris för att rädda henne. Men samtidigt är hon genom syndafallet dömd till undergång utan möjlighet till förbättring och upprättelse. Återigen, det är tänkbart att motsägelserna är skenbara, men vid en bokstavlig tolkning av Ongmans ord förefaller de olika uttalandena oförenliga. Kan en förklaring till dessa motsägelser möjligen vara att Ongman ofta citerade andra teologer och sällan själv på ett systematiskt sätt formulerade sina tankar?

Troligen har Ongmans personliga livserfarenheter format hans bild av Gud och hans syn på människan. Hans starka känsla för sina närmaste hörde måhända samman med hans tro på Gud som en fader med särskild omsorg om sina egna barn. Hans egna erfarenheter av människors ondska och förföljelse hängde kanske ihop med uppfattningen att de icke troende inte heller ville ha med Gud att göra ens i ett tillkommande liv. Hans engagemang i att skapa nytt hellre än att förbättra det gamla, hade det sin förklaring i hans uppfattning att Gud istället för att förbättra förlorade människor genom försoningen nyskapade dem? Vilket som kommer först, vad som är orsak och vad som är verkan i förhållandet mellan det teologiska tänkandet och den vardagliga verkligheten kan inte med bestämdhet avgöras. Men det råder ett tydligt samband mellan lära och liv, mellan teologi och praktik.

Det var dessa tankar i kombination med känslan att vara särskilt utvald och kallad av Gud, en kallelse som Ongman uppfattade bekräftad genom en dröm, som gav inspiration och kraft till det livsverk som blev hans. Den missionsrörelse som startades av Ongman har därför sin bakgrund dels i dennes personliga andliga erfarenheter och dels i hans tankar om Gud och om människan. Han menade sig vara Guds medarbetare. Hans mission var att sprida kunskap om Guds kärlek och om Kristi försoningsgärning för att därigenom rädda människorna ur det förlorade tillståndet, in i det nya livet och till medarbetarskap hos Gud. Ongmans artikel om "Människosjälens värde"⁷⁸ klargör att det är denna syn på Gud och människan som i grunden utgör drivkraften för hans mission.

6. Ongmanska drivkrafter inför 2000-talet

Ska John Ongman betraktas som helgon eller barn av sin tid? Det finns naturligtvis alltid en risk att stora ledare, grundare av organisationer och samfund med tiden får en helgongloria. Det kan därför vara av intresse att hitta detaljer som gör Ongman lite mer mänsklig. Många av hans efterföljare skulle säkert blivit undrande om de vetat att han under sin pastorstjänst i Chicago till exempel kom i beröring med en dåtida motsvarighet till vår tids så kallade Nyandlighet, genom att vända sig till en grafolog för att få sitt liv och sin framtid beskrivet, samt att han tydligen livet ut höll fast vid dennes utlåtande.

Finns då något hos Ongman att ta fasta på idag? Hans idéer om kvinnans jämställdhet med mannen är naturligtvis fortfarande aktuella. Samtidigt ska man ha klart för sig att Ongman egentligen inte gick särskilt långt i jämlikhetsfrågan. Han godtog kvinnliga evangelister, men han godtog inte att kvinnor fick tillträde till den betydligt mera prestigefyllda uppgiften som pastor och inte heller som äldste och församlingsledare. Det är också värt att notera att det ongmanska samfundet Örebromissionen hamnade rejält på efterkälken i förhållande till Svenska Baptistsamfundet när det gäller att godta kvinnliga pastorer och församlingsledare. Det blev alltså med tiden något av ombytta roller.

Storheten hos Ongman när det gäller jämställdhetsfrågan var däremot att han överhuvudtaget och gentemot det dåtida mycket starka motståndet från samfundsledning och allmänna konventioner tillät kvinnliga förkunnare. Samt naturligtvis även att han i den frågan tog emot undervisning av en kvinna, Catherine Booth, vars bok om kvinnliga förkunnare han inte bara citerade utan nära nog plagierade.

Det Ongmanska modet att våga ta strid för en obekvämt uppfattning bör utmana och inspirera till att se det kristna budskapet som en motrörelse mot negativa krafter. Utan att sammanblanda mina två roller som pastor och folkhögskolelärare finner jag ändå här en gemensam nämnare: Det handlar i båda fallen om modet att gå emot destruktiva och diskriminerande krafter och stå upp för ideal, delaktighet och människovärde.

Jag har mött uppfattningen att Ongmans missionsnit, hans iver att "frälsa världen" skulle vara ett utslag för en negativ och kolonialistisk människosyn. Sådana uttalanden vill jag tillbakavisa. Tanken att "var och en bli salig på sin tro" är måhända mycket opportunt i en individualistiskt präglad epok som vår, men jag anar att den bakomliggande värderelativistiska filosofin i själva verket kan utgöra ett hot mot demokrati, omsorg och medmänsklighet. Enligt min uppfattning är det av vikt i mänskliga relationer att envar söker dela med sig av det som uppfattats som sant och värdefullt samt sprida de värderingar som bedömts vara konstruktiva.

I ett kapitel i sin uppsats Kunskap, demokrati och folkbildning diskuterar Lena Hellblom kring begreppen värdefilosofisk och värderelativistisk kunskapssyn.⁷⁹ Hon tillbakavisar den "hägerströmska" värderelativismen och efterlyser en värdefilosofiskt grundad kunskapssyn. Som jag uppfattar hennes resonemang bör det kunna förstås som en uppmuntran för väckelserörelsen att förbli trogen sitt missionsuppdrag såväl inom som utom Sverige.

Viljan att sprida sin ideologi och övertygelse kan därför inte fördömas utan måste tvärtom uppmuntras. Om Ongman, sin övertygelse till trots, underlätit att ivra för mission hade han varit klandervärd. Att undanhålla omvärlden det man tror på är snarast utslag för en egoistisk och föga folkbildningsmässig människosyn. Väckelserörelsens företrädare bör därför

frimodigt sprida de idéer, den gudsbild och den människosyn de är övertygade om vara sanna.

En helt annan sak är däremot tillvägagångssättet när det gäller att bedriva sin mission. Här har tyvärr många gånger skett missgrepp i kulturellt oförstånd. Endast sådan form av mission som tar sig uttryck i ett respektfullt förhållningssätt till de människor och den kultur man möter förtjänar att bejakas. Att förmedla bilden av en kärleksfull Gud och ett högt människovärde är knappast förenligt med en attityd av överlägsenhet gentemot och nedvärderande av omvärlden.

Även en nutida folkbildare borde kunna hämta drivkraft ur såväl den ongmanska gudsbilden som dennes människosyn. Bilden av Gud som på en gång kärlek och rättfärdighet torde delas av många kristna ledare också idag. Naturligtvis kan man fråga sig om Ongman verkligen följer kärlekstanken fullt ut då han tycks förneka möjligheten av kärlek utanför Kristus. Det verkar som att Ongman missar, eller i varje fall inte betonar tillräckligt starkt, att det faktiskt var Gud själv som genom Kristus försonade världen med sig. Allt skedde på Guds initiativ och det skedde på grund av Guds kärlek till den värld som var förlorad. För hur ska man annars förstå Bibelns mest citerade text "*Så älskade Gud världen att han gav den sin ende son, för att de som tror på honom inte skall gå under utan ha evigt liv.*"⁸⁰

Bilden av Gud som i första hand kärlek får konsekvenser för synen på människorna. Enligt min uppfattning innebar inte syndafallet människans totala förstörelse. Jag tror att det mänskliga avståndstagandet från Gud allvarligt skadat människan som Guds avbild. Men jag tror att hon fortfarande i något avseende förblir Guds avbild. Människan är inte i grunden ond utan tvärtom god, men skadad, allvarligt skadad. Eller ska man möjligen beskriva henne som en blandning av gott och ont, där det i så fall gäller att finna en anknytningspunkt till det som i henne avspeglar Gud?

En beträffande såväl gudsbild som människosyn central bibeltext är Psalm 8 där David, den israeliske kungen besjunger både Gud och människan: "*Herre, vår Herre, hur härligt är inte ditt namn över hela jorden... När jag ser din himmel, dina fingrars verk, månen och stjärnorna som du har berett, vad är då en människa, att du tänker på henne, eller en människoson att du låter dig vårda om honom? Dock gjorde du honom nästan till ett gudaväsen, med ära och härlighet krönte du honom.*"

Mot bakgrund av denna bibeltext finner jag det omöjligt att förneka att människan är något stort och att hon har ett mycket högt värde. Det värdet är lika för alla människor och tillhör inte bara de till synes lyckosamma och framgångsrika. Även i ett traumatiskt flyktigöde eller hos en handikappads lidande liksom hos en osäker folkhögskolestudent som varken vågar yttra sig inför den egna gruppen eller mäktar i skrift formulera sin tanke, bör det vara möjligt att se jag en oerhörd potential. Olika begränsningar till trots finns gudsbilden ändå på något sätt bevarad i alla människors liv och därför är människovärdet hos varje individ oerhört högt.

Den fattige John från den lilla jämtländska glesbygdaby i skuggan av Oviksfjällen blev med tiden en folkrörelseledare vars inflytande nådde ett stort antal länder. Jag önskar att hans liv och verk kunde ingjuta framtidstro och kampvilja även inför 2000-talet. Hans liv, hans tankar och gärningar borde kunna ge hopp också för nya generationer såväl i Jämtland som på andra platser.

7. Avslutning

Många faktorer låg bakom John Ongmans utveckling till den andlige ledare som grundade en internationell missionsrörelse. Ett studium av Ongmans skrifter ger vid handen att hans bild av Gud och hans syn på människan verkligen utgjorde avgörande drivkrafter för det liv och den verksamhet som blev hans. Hans förståelse av Gud som personifikationen av Kärlek och Rättfärdighet och hans uppfattning att människan genom sin synd är förlorad men i grunden ämnad att vara Guds medarbetare, drev honom att i tal och skrift fokusera på Försoningen som den enda vägen till människans räddning. Han såg sig själv som Guds medarbetare. När han startade Bibelskolan och Missionsskolan, när han sände ut förkunnare av båda könen, när han ivrade för mission i såväl Sverige som utomlands, var det detta som drev honom: Bibelns budskap om försoning genom Jesus Kristus måste komma alla människor till del.

Vad är då en människa? På psalmförfattarens fråga vill jag som en "Ongmanlärjunge" inför 2000-talet ge detta svar: Människan, oavsett bakgrund och livsmiljö, har det allra högsta värde; hon är nämligen tänkt att vara Guds avbild. Också i sitt skadade tillstånd förblir hon en Guds avbild. Ett av Väckelserörelsens främsta mål inom nutida och framtida folkbildning bör därför vara att den bilden förtydligas och förstärks. Gudsbilden i människan måste blir alltmer synlig!

Även om jag låter den andliga dimensionen tonas ned och enbart beaktar uppgiften som lärare vid en profan folkhögskola behöver det ej vara en motsättning mellan pastors- och folkhögskolläraryrollen. För dem båda gäller att i varje enskild människa se det allra största och det mest värdefulla, samt att se möjligheten till en djupgående bildning.

Källförteckning

- Ahlbäck, Lennart, Era döttrar skall profetera, 1996, Uppsats om kvinnliga förkunnare inom svensk baptism
- Andin, Carl, Örebro Missionsskola 1908-1933, Örebro Missionsförenings förlag 1933
- Gundry, Stanley, N, Love them in. The Life and Theology of D.L. Moody, Chicago 1976
- Gustavsson, Bernt, Bildningens väg, 1991
- Gustafsson, Folke, bandinspelad intervju juni 1998
- Hellblom, Lena, Kunskap, demokrati och folkbildning, Skolöverstyrelsen 1990
- Jirénus, Karin, Kvinnans roll i församlingen, 1992, C-uppsats i historia
- Lundström, C.Th, Magnusson, John, Skördemän och Skördefält, Örebro Missionsförenings förlag 1925
- Magnusson, John, John Ongman En Levnadsteckning, Örebro Missionsförenings förlag 1932
- Magnusson, John, Under Guds ledning, Örebro Missionsförenings förlag 1957
- Nilsson, Sven, Uppbrott, Baptistförsamlingen Filadelfia, Örebro 1897-1972, Libris 1972
- Ohlsson, Sigfrid, Omständigheter kring Örebro Missionsskolas tillkomst, Uppsats i kyrkohistoria, Uppsala 1966
- Ongman, John, Samlade skrifter I-II, Örebro Missionsförenings förlag 1931
- Ongman, John, Samlade skrifter III, Örebro Missionsförenings förlag, 1934
- Ongman, John, Kristi ställföreträdande offer, inspelning, Folkrörelsearkivet, Örebro

Ongman, John, 1864 den 4 Mars, odaterat handskrivet dokument, Folkrörelsearkivet, Örebro
Oscarsson, Bo, <http://w1.635.telia.com/~u63501054/Stadling.html>, 1999.02.21
Sahlberg, Carl-Erik, Frikyrka och väckelse i Jämtlands län 1850-1940, Jämtlands läns museum 1982
Sundström, Gustav, 100 år i ord och bild. Örebromissionen 1892-1992, Libris 1992
Westh, Jan, Svenska Baptistsamfundet - Örebro Missionsförening, ett pneumatologiskt problem - eller ett antropologiskt, Per Erik Perssons Seminarium i dogmatik, Örebro 11 oktober 1967
Westin, Gunnar, Svenska Baptistsamfundet 1887-1914, Hässleholm 1965
Westin, Gunnar, Den kristna friförsamlingen i Norden, Stockholm 1956
Willis, A.E., Handskrivet grafologiskt utlåtande, Chicago 1878, Folkrörelsearkivet, Örebro
Wärenstam, Eric, En trons hövding, Örebro Missionsförenings förlag 1945
Åberg, Ragnar, Örebro Missionsförening - från inombaptistisk missionsförening till självständigt trossamfund, 1977, C-uppsats i historia
Evangelisten, 1924, 1932, Örebro Missionsförenings förlag
Ett Minnesblad vid Myssjö Baptistförsamlings 50-års högtid 3 Okt. 1909
Missionsbaneret, 5 mars 1931
Ongman-minnen, Örebro Missionsförenings förlag 1939

Fotografier hämtade ur
Andin, Carl, 1933
Magnusson, John, 1932

Noter

1. Pastor Folke Gustafsson, Östersund, född 1905
2. Jakobs brev kapitel 3 vers 17
3. Johannes 1:a brev kapitel 3, vers 18
4. Egentligen Johan Nilsson. Namnet Ongman är den amerikaniserade formen av hans soldatnamn Ångman.
5. Detta enligt vad Ongman själv meddelat med hänvisning till sin mors uppgifter. Enligt kyrkobokföringen var han född 1844.
6. Nilsson, S, 1972
7. Ongman, John, odaterat dokument
8. Intyget finns bevarat i Folkrörelsearkivet, Örebro
9. Ett Minnesblad, 1909, sid.5
10. Sahlberg, C.E, 1982, sid 60
11. Ett Minnesblad, 1909, sid 10
12. Sahlberg, C.E, 1982, sid 60
13. Westh, J, 1967
14. Ongman, odaterade anteckningar
15. Willis, A E, 1878
16. Magnusson, J, 1932, sid 268
17. Ongman-Minnen, 1939, sid 26
18. Kongregationalism innebär betonandet av den lokala församlingens frihet och självständighet samt avvisandet av en yttre organisatorisk kyrkostruktur.
19. Metodismen uppstod som ett resultat av en väckelserörelse inom den anglikanska kyrkan vid 1700-talets slut och med John Wesley som ledare. Typiska drag är en puritansk livsföring och läran om "helgelsen", den kristnes andli-ga tillväxt och utveckling.
20. Ongman-Minnen, Örebro 1939, sid.16,19

21. Westin, G, 1965, sid 186
22. En term som knappast används i vår tid då den lätt uppfattas som ett nedvärderande av de människor i framför-allt tredje världen som denna verksamhet riktades till. Begreppet "hedning" har emellertid sitt ursprung i Bibeln, där det syftar på alla utanför det judiska folket. Paulus kallades för "hedningarnas apostel" eftersom han förde det kristna budskapet utanför den judiska världen.
23. Publicerad på svenska i tidskriften Praktisk kristendom 1884 samt i särtryck året därpå.
24. Magnusson, J, 1932, sid 238
25. Magnusson, J, 1932, sid 238
26. Gustafsson, F, 1998
27. Uttrycket härstammar från Bibeln, bl.a. från Johannesevangeliet kapitel 3, vers 3
28. Ongman, J, odaterat dokument. Den citerade bibelversen lyder "Petrus svarade: 'Omvänd er och låt er alla döpas i Jesu Kristi namn, så att ni får förlåtelse för era synder. Då får ni den heliga Anden som gåva.'"
29. Lundström, C.Th, Magnusson, J, 1925
30. Ongman-Minnen, 1939, sid.18
31. Gustafsson, F, 1998
32. Evangelisten, 1932
33. Andin, C, 1933
34. Ongman, J, 1911, III, sid 700
35. Ohlsson S, 1966. Sigfrid Deminger, född Ohlsson. Att Betelseminariets avvisande av sonen Paul som lärare skulle ha bidragit till Ongmans startande av Örebro missionskola ifrågasätts av Westin, G professor i kyrkohistoria, (1965, sid 256). Det förefaller dock som om kandidat Ohlssons forskningar i frågan varit av grundligare natur än professorns.
36. Andin, C, 1933
37. Missionsbaneret, 1931
38. Ongman-minnen, 1939, sid.23
39. Jirénus, K, 1992, sid 13
40. Jirénus, K, 1992, sid 16,17
41. Ongman, J, 1900, II, sid 35, 67
42. Redaktör för Banéret var Ongmans ungdomsvän Jonas Stadling. Ongman medarbetade ofta i tidningen som med tiden kom att stå i visst motsatsförhållande till den mera Baptistsamfundsvänliga Wecko-Posten.(Westin,G, 1965, sid 44 ff.)
43. Magnusson, J, 1932, sid 104
44. Ongman, J, 1900, II, sid 39
45. Ongman, J, 1913, II, sid 321 ff
46. Jirénus, K, 1992, sid 9
47. Ongman, J, 1934, III, sid 701
48. Magnusson, J, 1957, sid 22
49. Åberg, R, 1977
50. Magnusson, J, 1932, sid 268
51. Missionsbaneret 1931
52. Ongman, J, 1934, sid. 491ff
53. Ongman, J, 1931, sid. 253ff
54. Ongman, J, 1931, II sid.257,258
55. Ongman, J, 1929, sid. 669
56. Ongman, J, 1911, II sid. 260
57. Ongman, J, 1911, II sid 260
58. av det judiska gudsnamnet JHVH, mestadels känt som "Jahve"
59. Ongman, J, 1923, sid 564

60. Bandinspelning överförd från grammofonskiva troligen inspelad på 1920-talet
61. Ongman, J, 1920, II, sid 441
62. Bibelcitatet, hämtat från skapelseberättelsen, avser den förbjudna frukten i Edens lustgård.
63. Ongman, J, 1931, I, sid 73
64. Evangelisten, 1924 sid 21ff
65. Gundry, S, 1976
66. Gundry, S, 1976, sid 90
67. Ongman, J, 1911, II, sid 260
68. Ongman, J, 1911, II, sid 260
69. Andra Korintierbrevet kapitel 5 vers 17
70. Magnusson, J, 1932, sid 21
71. Westh, J, 1967
72. Westh, J, 1967, sid 20
73. Westh, J, 1967, sid 17
74. Ongman, J, 1931, sid 36
75. Ongman, J, 1931, sid 37
76. Gustavsson, B, 1991, sid. 28
77. Ongman, J, 1911, II, sid 260
78. Evangelisten, 1924, sid.21ff
79. Hellblom, L, 1990, sid 29
80. Johannes evangelium kapitel 3, vers 16

Uppsatsen utgör examensarbete vid Folkhögskollärlinjen, Linköpings universitet 1999.

Författarens hemsida:
www.kennethhermannsson.se